

Verslag Studiedag COR – FKR – KAR – PIN

28 september 2016

1. Opening

De heer Peters opent de vergadering en heet de aanwezigen als volgt welkom.

Geachte zusters, broeders, dames en heren, van harte welkom op deze jaarlijkse themadag in de Verkadefabriek. De tweede op rij, die we als COR in gezamenlijkheid met de FKR organiseren. En wat fijn, dat u wederom in zo'n grote getale naar Den Bosch bent gekomen. Het is heerlijk preken voor een volle kerk, maar ook spannend. Wat betreft de commissie ouderenzorg religieuzen wil ik u aan het begin van deze dag melden, dat helaas de commissieleden Armand Villevoije, vanwege drukke werkzaamheden en zr. Greet van de Burg, vanwege gezondheidsproblemen verhinderd zijn. Vanavond nemen wij afscheid van de Heer Wien Pijnenburg als commissielid. Wien gaat met pensioen en laat de wereld van de KVH's achter zich. Wien bedankt voor je bijdrage gedurende een aantal jaren aan onze commissie. Gebaseerd op geluiden die wij na afloop van eerdere themadagen hoorden, kozen wij als COR voor een invulling meer gericht op het immateriële, ervan uitgaande dat de invulling van de FKR meer gericht zou zijn op het materiële. Vandaar dat de titel van deze themadag is 'immaterieel en materieel erfgoed. In het eerste deel van deze dag, de ochtend, is de COR aan zet. Wij als COR wilden het gaan hebben over het immateriële erfgoed. Nogmaals om daarmee recht te doen aan degenen die na afloop van eerdere themabijeenkomsten zeiden, het gaat wel erg veel over het geld. Dat is helemaal waar. Maar dat heeft ook te maken met onze geschiedenis. Van categorale commissie COR, later naar de vereniging VOR en weer later weer de KNR-commissie, onder de oorspronkelijke naam COR. De doelstelling was oorspronkelijk dat wij als COR ons bezig zouden houden met de belangenbehartiging van de categorie kloosterbejaardenoorden (KBO) en verpleegafdelingen voor religieuzen. Dat in een tijd dat alle oorden met een bijzondere functie, waarvan de KBO's de grootste categorie vormden in hun financiering rechtstreeks afhankelijk waren van WVC. Ook om materiële redenen zijn we VOR gaan worden: er moest een rechtspersoon komen, die personeel kon inzetten voor de KBO's als geheel. Met de financiering van de ouderenzorg uit de AWBZ verdween die noodzaak en werden we weer de COR, zoals we die nu kennen.

Met de overgang naar de AWBZ zagen we ook de ontwikkeling op gang komen, dat de besturing van kloosterverzorgingshuizen meer in andere - niet religieuze handen overging en gingen veel KVH's 'de lekenmarkt op'. Desalniettemin was de belangenbehartiging er nog steeds een van materiële aard. In die zin dat wij ons nog steeds bezig moesten houden met een overheid die in materiële zin steeds meer de hand op de knip hield en verantwoordelijkheden elders neerlegden. De marktwerking deed zijn intrede. Bewoners van instellingen werden een cliënt die op de zorgmarkt het product zorg konden inkopen. En leverde die zorgaanbieder op die markt geen kwaliteit tegen een goede prijs, zou die het wel merken. Maar wat is een goede kwaliteit en wat is een goede prijs? Op de beantwoording van die vraag hebben onderzoekers hun tanden stuk gebeten. Er is veel cost voor weinig baet uitgegaan. Aanbevelingen uit het onderzoek, vanwege het daaruit voortvloeiend beslag op 's Rijks financiën, konden niet worden overgenomen. De extra middelen voor een kwaliteitsimpuls moesten maar uit verdere doelmatigheid komen. Daarmee is het najagen van toezichthouders, zoals Inspectie en Zorgverzekeraars, op kwaliteit begonnen en tot op de dag van vandaag bezig. Men wil nog steeds voor het bekende dubbeltje, dat zelfs geen 10 eurocent werd, op de eerste rang zitten. Dat klinkt misschien cynisch, maar het is waar.

*) de bijlagen worden niet meegestuurd maar zijn te vinden onder 'studiedagen' op www.knr.nl

Maar, zult u zeggen, COR-voorzitter we zouden het toch over het immateriële hebben? Dat is zo, maar ik had deze aanloop even nodig. Niet nadat ik gezegd heb, dat als het gaat om de materiële belangenbehartiging, de COR daar nog steeds aandacht aan besteed en blijft besteden. Dat kunt u niet anders dan beamen als u trouw lezer bent van het COR-Nieuws, dat dankzij de voortreffelijke inzet van onze COR-medewerkers op het bureau van de KNR nog meer in kwaliteit is toegenomen. Bovendien heeft u de mogelijkheid om Karin Bos met specifieke vraagstukken voor uw congregatie of instelling op het gebied van de ouderenzorg te benaderen. Minimaal kunnen we u aanbieden mee te denken aan, c.q. te zoeken naar een passende oplossing. Steeds meer blijkt, dat daar waar er in het verleden sprake was van een gedeelde problematiek, er nu sprake is van een specifieke problematiek, die vraagt om maatwerk oplossingen.

Een andere reden om aandacht te besteden aan immateriële aspecten van de ouderenzorg is de volgende. Het gaat immers bij het kwaliteitsstreven niet alleen om het materiële, de maaltijd, of de schone kamer en het schone wasgoed, goede behuizing en goede zorg. Goede zorg is niet alleen op de gewenste tijd uit bed en in de kapel of refter, gewassen, de juiste medicijnen, goede ondersteuning en zo mogelijk behandeling bij afnemende mobiliteit. Het gaat om de daarbij gegeven aandacht en het welzijn van de oudere. Kwaliteit zit 'm voor mij veel meer in de beleving van de laatste levensfase. Voor de religieuze de mate waarin wij hen in staat kunnen stellen hun religieuze leven te kunnen voortzetten en te beleven, zoals zij dat willen. Als we aandacht, welzijn en die beleving terzijde zetten, kunnen we wellicht in de toekomst de oudere mens materieel goed laten verzorgen op afstand door middel van nog meer telecommunicatie en robots. Maar het een kan niet los gezien worden van het ander.

Sinds ik een jaar geleden de pet van zorgaanbieder kon afzetten en meer op afstand sta, tegelijkertijd toch geïnteresseerd blijvend in de ontwikkelingen deze volg, vallen me een aantal dingen op, als het gaat om die immateriële aspecten van zorgverlening. Op de eerste plaats, dan kom ik even terug op kwaliteitszorg. Er ontstond een landelijke discussie, nadat de Inspectie voor de Volksgezondheid in een rapport aangaf dat het met de kwaliteit van zorg nog niet overal even goed gesteld was. Degenen, die zich aangesproken voelden, vergaten even dat je stil moet blijven zitten als je geschoren wordt. Maar ik was het er wel mee eens, dat zo'n gedateerd inspectierapport teveel voorbijgaat aan wat de cliënt zelf vindt van de kwaliteit, wat zijn of haar beleving is van het leven in de instelling. De inspectiebezoeken, zo was mijn ervaring, deden mij altijd weer terugdenken aan het appèl bij de militaire dienstplicht, waarbij de meetlat letterlijk en figuurlijk te stringent werd gebruikt. Teveel gericht op het materiële, teveel een proces van afvinken. Die kanttekening zou ik ook willen plaatsen bij de kwaliteitsonderzoeken door 'onafhankelijke' instituten. Waar ik voor pleit is echt en serieus werk te maken van één op één gesprekken met bewoners en/of hun familie, c.q. relaties, zowel bij opname in de instelling, als regelmatig tijdens hun verblijf. Op basis van de bij opname gemaakte afspraken, kan dan getoetst worden of daaraan kon worden voldoen. Volgens mij is dat de enige juiste graadmeter voor zowel de kwaliteit van de materiële als de immateriële zorg. Dan kunnen die dure en onafhankelijke bureaus(?) buiten de deur blijven en besteden we meer aandacht (immateriële zorg) aan het individu. Dat is overigens geen nieuw idee, op heel veel plaatsen gebeurt dat ook. Met name in de kleinere instellingen, als die waar de religieuzen verblijven. In de instellingen blijft het een voortdurend zoeken naar financiële middelen om te kunnen voldoen aan de belangrijkste kwaliteitseisen, die vooral liggen op het terrein van voldoende personeel voor de basiszorg. Die basiszorg wordt steeds strakker geformuleerd, om het woord uitkleden niet te gebruiken. Geestelijke zorg was bijvoorbeeld ooit een vanzelfsprekend onderdeel van het basispakket, aard en omvang staat steeds meer ter discussie en financiering uit eigen bijdragen is inmiddels heel gewoon.

Ik neem ook waar, dat de ouderen een steeds meer interessante doelgroep vormen. We zien dat bijvoorbeeld in toenemende reclames, voor verzekeringspakketten, private zorg en hulpmiddelen (de traplift, rollator, scootmobiel en sta-op-stoelen). Private en niet goedkope zorg in kleinere instellingen, zijn vooral gericht op het leefklimaat van het individu. Ook merk ik dat mijn generatie, die van de babyboomers, steeds meer gepensioneerd gaat worden. Nog gebruik kunnen maken van regelingen om eerder te stoppen. Deze groep vitale senioren kunnen immers in bestuursfuncties,

maar vooral als mantelzorgers en ander vrijwilligerswerk nog zoveel betekenen. Voor dat zeker zo belangrijke aspect van de zorgverlening, het immateriële. Vooral voor de huidige generatie ouderen, die hard gewerkt hebben, niet voor brood alleen, maar zoals de religieuzen en vrijwilligers werkzaam in parochies en verenigingen, die de samenleving tot een samenleving maakten, waar vandaag de dag met weemoed nog weleens over wordt gesproken. Meer aandacht minder zorgvraag is mijn stelling. Ook daar speelt de commercie op in. We hebben het ineens over betaalde mantelzorg, een vorm van zorg die voorziet in aandacht, die door afname van thuiszorg en zorg binnen de familie- en kennissensfeer alsmaar toeneemt. Binnen congregaties kennen we het fenomeen van de betaalde mantelzorg al langer, voor de ondersteuning die de afnemende vitale groep medezusters niet meer kan geven, dan wel door dat er onvoldoende vrijwilligers voor handen zijn. Dat neemt niet weg en dat wil ik wel gezegd hebben, dat onze instellingen voor religieuzen als het gaat om persoonlijke aandacht ook voor bewoners onderling met kop en schouders uitsteekt boven de gemiddelde instelling voor niet-religieuzen. Het is de zorg en aandacht voor elkaar en de inspiratie die ervan uitgaat naar anderen om dat ook te doen, die niet-religieuzen doet besluiten, als het dan toch moet naar een van 'onze' instellingen te gaan. Ook religieuzen worden oud, heel oud, ouder dan de gemiddelde niet-religieuze is mijn overtuiging. De toenemende ouderenzorg en de gevolgen daarvan voor de besturing is voor de besturen van religieuze instituten een toenemende zorg. Vanuit mijn betrokkenheid bij congregaties neem ik echter waar, dat men niet bij de pakken neerzit. Men zoekt antwoorden op vragen als, waar stonden en staan we voor, wat kunnen wij als congregatie voor elkaar en voor anderen betekenen, wat is ons immateriële erfgoed, wat kunnen we nalaten. Geachte aanwezigen ik roerde maar wat aspecten van immateriële zorg en erfgoed aan, daarmee hopende de weg te vereffen voor drie inleiders van vanochtend. Ik wens ons allen een inspirerende dag toe!

2. Immaterieel religieus erfgoed – wie het weet mag het zeggen

De heer Peters introduceert prof. dr. Tinie Kardol. Prof. Kardol studeerde Pedagogiek en Organisatiekunde en promoveerde in 2004 aan de Universiteit Maastricht in de gezondheidswetenschappen. Hij bekleedt sinds 2011 de Onderzoeksleerstoel Active Ageing aan de Vrije Universiteit Brussel (VUB). Hij maakt deel uit van het team van de Belgian Ageing Studies (BAS) en doet onderzoek in Nederlandse gemeenten naar behoeften van ouderen. Daarnaast is hij onder meer betrokken naar onderzoek op het gebied van dementie, woonbehoeften en verhuisgedrag van ouderen en naar de effecten van de vergrijzing op de infrastructuur van gemeenten en op de maatschappelijke participatie van kwetsbare en vitale ouderen. De heer Kardol maakt deel uit van de multidisciplinaire onderzoeksgroep 'human-robot-interaction' van de VUB. Hij combineert zijn wetenschappelijke activiteiten met de functie van bestuurder van zorginstellingen voor ouderen en van seniorenwoningen in Vught. Zorg instelling Huize Elisabeth in Vught was de eerste zorginstelling in Nederland die in 2013 de zorgrobot ZORA introduceerde.

Prof. Kardol dankt voor de gelegenheid om in dit gezelschap het woord te voeren. Hij dankt de heer Peters voor de introductie. Hij combineert in zijn dagelijks leven inderdaad wetenschap en praktijk en dit ervaart hij als een bijzonder plezierige en nuttige combinatie. Dit is echter tegelijkertijd de reden dat hij alleen vanmorgen aanwezig kan zijn. Prof. Kardol houdt aan de hand van een PowerPoint presentatie (zie bijlage 1) een presentatie onder de titel 'Wie het weet mag het zeggen'.

De Leerstoel Active Ageing houdt zich bezig met een breed palet aan vraagstukken. De samenleving vergrijst, maar is de samenleving hier wel op ingesteld? We bevinden ons in een tijdperk waarin institutionele zorg sterk onder druk staat en te duur wordt. Mensen moeten langer thuis blijven wonen, maar kan dat wel? Zijn de materiële omstandigheden wel geschikt of vormen ze juist een blokkade? En hoe is de sociale situatie? Is er mantelzorg beschikbaar? We doen een beroep op de omgeving voor mantelzorg, maar is de omgeving bereid die mantelzorg te verlenen? En tot hoever? De voorzieningen vallen weg en mensen moeten, op hoge leeftijd, steeds verder naar een winkel, bank of huisarts. Hoe gaan we daarmee om? Daarnaast veranderen de zintuigen van ouder wordende mensen. De veiligheid bij een spoorwegovergang gaat uit van een goed zicht en

een goed gehoor. De combinatie hiervan zorgt voor alertheid, maar ouderen horen en zien niet meer allemaal optimaal. Is de maatschappij bereid om over dit soort vraagstukken na te denken? Het zou een aandachtspunt moeten zijn, maar is dit daadwerkelijk het geval. Woningcorporaties zullen in toenemende mate geconfronteerd worden met de gevolgen van de vergrijzing. Hoe beweegt iemand zich van opstaan tot naar bed gaan? Daar doet Active Ageing onderzoek naar. Ouder wordende mensen kunnen mobiliteitsproblemen krijgen. Reden om niet meer de deur uit te gaan. Een groot deel van de 80+ers woont in een sociale huurwoning. Zijn of worden deze woningen aangepast aan mogelijke problemen met traplopen? En zo ja op welke wijze? De onderzoeken van Active Ageing houdt zich bezig met:

1. Hoe ontwikkelt het geboortecijfer zich? Mensen worden steeds ouder en zullen dus steeds meer zorg nodig hebben. Zijn er mensen die deze zorg kunnen bieden?
2. Wat is de levensverwachting? Mensen worden steeds ouder en koesteren het leven. Ook al kamp je met beperkingen toch is het leven vaak nog de moeite waard. De Europese Commissie kijkt naar maatregelen om het leven te verlengen, maar naarmate de leeftijd toeneemt zal ook het aantal klachten en aandoeningen toenemen. Het streven van de Europese Commissie is verlenging van het leven en tegelijkertijd terugdringing van de ouderdomsziekten. Een streven dat nog lang niet bereikt is.
3. Wat is de status van de mantelzorg? Hoe zit het met de bereidheid van de Nederlandse samenleving om ondersteuning te bieden wanneer het directe familienetwerk tekort schiet of eenvoudigweg ontbreekt?

Sheets 1 – 3

- Is vergrijzing een lust of een last? Om dit te bepalen dient gekeken te worden naar een viertal aspecten: (1) laag geboortecijfer, (2) toename levensverwachting, (3) toename ouderen met aandoeningen en (4) afname aantal potentiële mantelzorgers.
- 4,5 miljoen mensen zijn (al dan niet onbewust) mantelzorger.

Sheet 4

- In 1960 lag het gemiddeld aantal geboortes op 3,12; in 2015 is dit gedaald naar 1,6. We gaan dus nogal wat vragen van de generatie die nu geboren wordt. Het is maar de vraag hoeveel rek in deze solidariteit zit.
- Er zullen ongetwijfeld spanningen gaan ontstaan. Nederland is het enige land dat de levensverwachting en de pensioengerechtigde leeftijd aan elkaar koppelt. Deze koppeling is ingegeven door financieel-economische omstandigheden. Langer pensioenpremie betalen en korter gebruik maken is goed voor de positie van de pensioenfondsen.
- Het geboortecijfers is gedaald naar minder dan twee kinderen. Jarenlang dachten we dat onze kinderen wel voor ons zouden zorgen. Door deze daling slinkt ook het aantal kleinkinderen.
- Het is maar de vraag of onze kinderen wel voor ons kunnen en willen zorgen. Kinderen gaan verder weg wonen van hun ouders. Ook is er in toenemende mate sprake van gescheiden ouders. Uit onderzoek bleek dat de bereidheid om voor je stiefouder te zorgen niet bijzonder groot is.
- In Turkije is het geboortecijfer nog lager. Daar ontstaat de trend om eerder te kiezen voor dagbegeleiding en dagverzorging van ouderen omdat er geen mantelzorgers beschikbaar zijn. In Nederland zie je juist het omgekeerde; er wordt verwacht dat je steeds langer thuis woont ook al zijn er steeds minder mantelzorgers.

Sheets 5 – 7

- Mevrouw Jeanne Calment leefde van 1870 – 1992. Zij is dus in haar 122^e levensjaar gestorven.
- Mevrouw Calment was 78 en bewoonde een mooi appartement in Parijs. Een notaris (43 jaar) wilde zich ervan verzekeren dat hij dit appartement kon overnemen na haar sterven en kwam met haar overeen dat hij haar daarvoor maandelijks een bedrag zou geven. Hij

overleed echter eerder en heeft er nooit gewoond. Zij is dus symbool geworden van een lange levensverwachting.

- Het overzicht geeft de levensverwachting aan. Een meisje dat nu geboren wordt heeft een levensverwachting van 103,5 jaar; de levensverwachting van jongens ligt iets lager.
- Uit het overzicht blijkt dat de levensverwachting in de afgelopen jaren enorm is toegenomen.
- Bio-gerontologisch onderzoek probeert de levensverwachting te verhogen. Bij muizen is het gen dat verantwoordelijk is voor veroudering gemanipuleerd. Deze gemanipuleerde muizen leefden ongeveer twee maanden langer. Wellicht is dit ook mogelijk bij mensen, maar dan dient de ethische kant van het onderzoek niet uit het oog verloren te raken. Het gaat niet alleen om de verlenging, maar ook om de kwaliteit van leven.

Sheets 8 – 13

- Ouder worden brengt fysieke problemen met zich mee.
- Gedacht kan worden aan hart- en vaatziekten, COPD, osteoporose, artrose en kanker.

Sheet 14

- Er is steeds meer bekend over het belang van sociale contacten. Sociale contacten hebben een positieve invloed op de gezondheid.
- Uit onderzoek is gebleken dat mensen die zich eenzaam voelen, zich ook fysiek slechter voelen.

Sheets 15 – 17

- 12% van de ouderen heeft depressieve klachten.
- Het aantal mensen met dementie neemt toe en zal zelfs verdubbelen tussen nu en 2050. Alzheimer is een ouderdomsziekte. Het verlengen van de levensverwachting heeft dus ook een keerzijde.
- De bomen geven aan hoe de hersens eruit zien. Bij mensen met dementie ontstaan letterlijk openingen in de hersens.

Sheet 18

- Het geboortecijfer zal in 2060 1,77 zijn. De levensverwachting zal stijgen en daarmee het aantal ouderen met een aandoening.
- Deze combinatie betekent dat het aantal potentiële mantelzorgers met 30% zal afnemen.

Sheets 19 + 20

- Maatschappelijke kwetsbaarheid in het licht van een participatieve samenleving. Hoe zorg je ervoor dat iedereen meedoet in de samenleving?
- Deelnemen aan het maatschappelijk verkeer bevordert de eigenwaarde en de zelfredzaamheid. Het bevorderen hiervan is mogelijk, maar er zijn wel wat klemmen en voetangels

Sheets 21 - 23

- De plaatjes geven infrastructurele problemen aan. Woningen met trappen en hekken, drukke verkeerswegen die overgestoken moeten worden en voetgangerslichten die veel te snel weer op rood springen.
- De samenleving en de woonomgevingen zijn duidelijk nog niet aangepast aan de verhoogde levensverwachting.

Sheets 24 + 25

- De samenleving wordt kwetsbaar. Ouderen die elkaar helpen, een broertje dat zijn broertje in een rolstoel helpt. Is voor elkaar zorgen natuurlijk, doodgewoon of een opgave?
- In Nederland zijn we in 1950 de zorg gaan institutionaliseren. Er zijn pensionhuizen, bejaardenhuizen en verpleeghuizen gebouwd. Die huizen zijn niet gebouwd omdat de oude-

ren dat zo graag wilden, maar om ze uit hun huizen te halen en zo de woningnood van de jongeren te lenigen.

- Door de institutionalisering is de zorg thuis weggehaald en is deze overgenomen door professionals. Nu is de situatie andersom. Zorg wordt weer bij de samenleving neergelegd. Maar in deze tijd zijn er veel minder potentiële mantelzorgers beschikbaar. En ook de bereidheid om mantelzorg te verlenen is gedaald. Waarom zou je iemand verzorgen als er geen religieuze of wettelijke plicht toe bestaat? In de Islam is de verplichting tot het zorgen voor je ouders in de religie verankerd; in Rusland is het een wettelijke verplichting. Noch het één noch het ander is in Nederland het geval.

Sheet 26

- Het filmpje ‘Mijn kind heeft steun nodig’ wordt getoond.

Sheets 27 + 28

- In het filmpje geeft de moeder aan dat ze de kwetsbaarheid van haar zoon samen beleven. Dat is mooi, maar wat als zij er niet meer is of niet meer voor hem kan zorgen? Mensen willen vaak de zorg niet loslaten. Mensen met een verstandelijke handicap hebben ook een langere levensverwachting en zij hebben een grotere kans op vroegtijdige dementie. Wat is het antwoord van de maatschappij op deze ontwikkelingen?
- De armoede van het Zwitserlevengevoel is actueel. Hoe worden we waardig oud en hoe dragen we ook dan nog bij aan de maatschappij. Gepensioneerden zijn nodig en kunnen niet meer alleen maar in de zon liggen en genieten van hun oude dag. Ruim één op de drie mensen boven de 60 jaar zetten zich in als vrijwilliger. De anderen hebben geen maatschappelijk engagement en vaak een beperkt sociaal netwerk. Deze groep mensen si wel nodig en zal op de één of andere manier betrokken moeten worden, een bijdrage moeten gaan leveren. Niet alleen omdat ze nodig zijn voor de maatschappij, maar ook om hun eigen isolement te doorbreken.

Sheets 29 + 30

- In de grafiek wordt de ontwikkeling arbeidsparticipatie versus maatschappelijke diensten weergegeven.
- Het zou goed zijn mensen vanaf jonge leeftijd een maatschappelijke rol te geven. In het begin enkele uren per week en naarmate het arbeidsleven toeneemt, meer uren. Een gepensioneerde is dan gewend aan het leveren van een maatschappelijke bijdrage en zal dit na zijn pensionering voort kunnen en willen zetten.
- Active Ageing doet onderzoek naar maatschappelijke participatie van 55+ers. Hoe komt het dat iemand wel of niet maatschappelijk betrokken is en hoe kunnen we dit, bij geen betrokkenheid, bevorderen.
- Gemeenschapszorg dient van huis uit, in de genen, meegegeven te worden. over 40 jaar hebben we de jonge generatie hard nodig. Wettelijk vastleggen is niet vruchtbaar; het is beter om het de jonge generatie met de paplepel in te geven.

Sheet 31 + 32

- De uitspraak van Maarten Luther ‘Als ik zou weten dat morgen de wereld ten onder zou gaan, zou ik vandaag nog een appelboompje planten en mijn schulden betalen’ geeft aan dat het juist is om de wereld na je goed, liefst beter, achter te laten. Daar is gemeenschapszorg voor nodig. Dit geeft hoop en perspectief.
- Daarnaast is dankbaarheid belangrijk. Eenzaamheid heeft er ook mee te maken dat je je dankbare gevoelens niet om hebt kunnen zetten in echte dank. Dat je datgene wat de ander voor je heeft betekend niet hebt kunnen uitspreken.
- Heel belangrijk is belangeloze toewending. Niet vanuit het oogpunt ‘wat krijg ik ervoor’ en niet uit wettelijke plicht, maar vanuit een gevoel van geven om de ander. Dat gevoel dient ontwikkeld te worden. Alleen dan worden mensen maatschappelijk actief. Wellicht is eerst een materiele prikkel nodig, maar vandaaruit kun je werken aan een gevoel van be-

langeloze toewending. Alleen dit levert een goed gevoel op bij de zorgverlener en dankbaarheid bij de zorgontvanger.

- U heeft als religieuzen de ontwikkeling meegemaakt van onbaatzuchtige en belangeloze toewending. Koester dat en breng dat op de samenleving over. Hou de hoop levend, ontwikkel vertrouwen en dankbaarheid. U heeft een schat aan ervaring. Ik wil u uitnodigen dit ten dienste te stellen aan de samenleving. Dat hebben we namelijk met z'n allen heel hard nodig.

De heer Peters dankt prof. Kardol voor zijn inleiding.

3. Website Franciscanessen van Oirschot – leven met aandacht

De heer Peters geeft het woord aan mevrouw Marie-Louise Luijbregts, directeur van kerkelijke instelling van de Franciscanessen van Oirschot en lid van de COR. Ze dankt prof. Kardol voor zijn bevolgen introductie op het erfgoed van de zusters Franciscanessen. Aan de hand van een Power-Point presentatie (zie bijlage 2) geeft zij een impressie van dit erfgoed onder de titel 'Leven met aandacht'.

Sheets 1 + 2

De stichteres van de zusters Franciscanessen van Oirschot komt Gent. In 1623 stichtte zij een convent van Penitenten-Recollectinen in Belgisch Limburg. In 1696 werd een convent opgericht in Weert. Deze zusters worden in 1797 verdreven uit Weert en vestigen zich in Oirschot en richten daar klooster Nazareth op en gaan vanaf dat moment verder onder de naam Franciscanessen Penitenten Recollectinen van Oirschot. Het leven en werken van Franciscus dient als leidraad voor hun leven. De zusters hebben altijd in onderwijs en zorg gewerkt. Nu de zusters ouder worden is het goed om na te denken over een testament. De voltooiing nadert en wat willen de zusters nalaten aan de wereld? Ook al hebben ze geen kinderen, toch hebben ze wat na te laten. Waardevolle ervaringen, opgedaan in zorg en onderwijs. Indertijd is een boek geschreven over de geschiedenis en veel zusters vonden dat wel voldoende. Ook het, goed bezochte, museum geeft een goed beeld van het leven en werken van de Franciscanessen. Mevrouw Luijbregts was het hier niet mee eens. Het museum en het boek focussen sterk op het kloosterleven, maar minder op de motivatie van de zusters, op de franciscaanse waarden van waaruit het werk gedaan is. Hun verhalen en de waarden zijn het doorgeven waard.

Sheet 3

Daarom is gestart in samenwerking met Bureau De Letterling gestart met het opzetten van een verhalencyclus over het leven van iedere zuster individueel. Hierbij zijn ook de medewerkers van de congregatie betrokken. Samen zijn de thema's van Franciscus besproken en zijn foto's bekeken. Er zijn enorm veel verhalen verzameld; een rijkdom waar de huidige maatschappij uit kan putten. Dit project is op het kapittel besproken en samen is gezocht naar een rode draad in de verhalen. Er is een werkgroep ingesteld die als opdracht heeft dit erfgoed uit te dragen. Communicatiebureau Het Inventief is gevraagd de werkgroep te ondersteunen. Gekeken is welke thematiek uit de verhalen naar voren komt, welke levensvragen er gesteld worden. Dit leidde tot een moreel kompas, een erfgoed waaruit duidelijk blijkt waarom de zusters gedaan hebben wat ze gedaan hebben. Vanuit welke motivatie zijn zorginstellingen en onderwijsinstellingen opgezet?

Sheet 4

Aan de hand van de weg van Franciscus zijn levensvragen geformuleerd. Deze zijn:

- Durf jij je eigen weg te gaan?
- Zou jij met minder kunnen? De zusters deden afstand van hun bezit.
- Durf je te luisteren naar jezelf? Doe je dat echt? En als je anders bent of wat anders vindt? Luister je dan ook naar ook naar jezelf?
- Heb je respect voor de natuur? Hoe gaan we om met onze aarde? Hoe geven we die door?

- Heb je oog voor een ander? Dit is een essentiële vraag binnen de mantelzorg. Zie je de ander ook echt staan?

Hoe vertalen we deze vragen in maatschappelijke items? Hoe geven we oude termen een moderne naam, een hedendaagse invulling? Gedacht kan worden aan termen als duurzaamheid, armoede, ontwikkelingshulp, burgerschap. Met name burgerschap is van belang in de participatiemaatschappij. Hoe zorg je ervoor dat er mantelzorgers zijn en blijven? Hoe geef je vorm aan je burgerschap in deze maatschappij?

Sheet 5

Het resultaat van dit project was een boekje getiteld 'Leven met aandacht'. Hierin zijn de levensverhalen van de zusters opgetekend. Dit boekje is tijdens de Open Kloosterdag gepresenteerd en aangeboden aan de heer E. Bernard, voorzitter van de Raad van Bestuur van Ons Middelbaar Onderwijs (OMO). OMO is de koepelorganisatie van 35 katholieke scholen voor voortgezet onderwijs in Brabant en Limburg. Een aantal van deze scholen zijn door religieuzen opgericht.

Sheet 6

Er is een aantal gesprekken gevoerd met OMO. Ook deze organisatie worstelt met hun identiteit. Docenten Levensbeschouwing hebben niet meer van nature een band met de kerk. OMO vond het boekje interessant, maar zag geen directe toepassing in hun onderwijs. Een uitgeverij was wel geïnteresseerd. Zij zochten een nieuwe methode voor het basisonderwijs; groep zeven en acht. Insteek voor de nieuwe methode moest een combinatie van burgerschap en sociaal-emotionele ontwikkeling zijn. Het boekje leek interessant en gevraagd is of samen een nieuwe methode ontwikkeld kon worden. Dit bleek een unieke kans; jonge kinderen de weg van Franciscus laten zien en de Franciscaanse levensvragen in een aansprekende methode vangen. Dit is goed gelukt. In het eerste boekje van de methode staat informatie over Franciscus en ook de moderne versie van het Zonnelied is opgenomen. Deze methode is inmiddels als pilot uitgezet en zal binnenkort verkocht gaan worden aan basisscholen van alle signatuur.

Sheet 7

Hogeschool De Kempel uit Helmond is een Pedagogische Academie die door de zusters is opgericht. Ook aan hen is het boekje 'Leven met aandacht' toegestuurd. Naar aanleiding hiervan is een gesprek gepland en hieruit kwamen verrassende inzichten. Zo begreep een docent ineens waarom bepaalde activiteiten deel uitmaken van het schoolcurriculum. Een voorbeeld is de jaarlijkse Eifeltocht. Tijdens deze tocht moeten leerlingen rond zien te komen van een klein budget in het kader van de levensvraag 'kun je toe met minder?'. Op een school in Bladel is een proefles gegeven rond ditzelfde thema. De antwoorden van de leerlingen waren:

- Als je minder hebt leer je te leven met minder.
- Als je minder hebt kan dat fijner zijn. Anders denk je alleen maar aan jezelf.
- Als je minder hebt word je ook minder egoïstisch.
- Het kan ook fijner zijn als je minder hebt. Ik heb van mijn ouders geleerd dat je pas rijk bent als je gelukkig bent. En dat is met mijn familie.
- Als je minder hebt ben je blijer met de kleine dingen in het leven.
- Als je minder hebt kunt je niets meer kwijtraken.

Samen met de Kempel en Hogeschool VIAA Zwolle is in samenwerking met de zusters een app ontwikkeld. Dit veroorzaakte enige hilariteit omdat niemand verwachtte dat zusters op de hoogte zouden zijn van de mogelijkheden op het gebied van Social Media. De zusters gaan echter met hun tijd mee en willen jongeren aanspreken. De app is bedoeld als ondersteuning bij de ontwikkeling van de professionele identiteit van de studenten. Zij worden geconfronteerd met persoonlijke vragen zoals 'hoe ga ik om met ouders met een niet westerse achtergrond' en 'hoe ga ik om met culturele verschillen'. Via de app kan door de student op deze vragen gereflecteerd worden gedurende de vier jaar dat de Pedagogische Academie duurt. Door de jaren heen kan de persoonlijke groei van een student gevolgd worden. Het gebruik van de app zal dit academische jaar starten. De zusters kwamen over het algemeen uit grote gezinnen. De vraag of je oog voor anderen hebt was vroeger meer vanzelfsprekend dan vandaag de dag. Nu zijn de gezinnen klein en de kinderen wor-

den door hun ouders vaak gezien als prinsjes en prinsesjes. Deze generatie zal echter over 40 jaar mantelzorger worden en het is dus van groot belang dat ze leren oog te hebben voor de ander. Dit zullen ze in eerste instantie van huis uit mee moeten krijgen, maar ook scholen en sportclubs kunnen hierbij een rol spelen. De zusters Franciscanessen van Oirschot dragen op deze manier een steentje bij aan de ontwikkeling van de jeugd. Andere congregaties zouden dat, op hun manier, ook kunnen.

Sheets 8 + 9

De zusters hebben ambassadeurs; organisaties die dicht bij het erfgoed van de zusters staan. Een voorbeeld is de Jacobushoeve in Vessem. Zij organiseren pelgrimages die altijd eindigen bij het klooster in Oirschot. De groepen worden door de zusters ontvangen en vaak is ook onze oudste zuster van 103 hierbij aanwezig. Deze zuster is nog vitaal en oprecht geïnteresseerd in iedereen die ze ontmoet. De kinderen vinden dat vaak heel bijzonder. Bij de ontvangst zijn meestal ook hun ouders aanwezig. Dit soort ontmoetingen zijn zaadjes die gepland worden in de hoop en verwachting dat ze tot bloei zullen komen. Ambassadeurs zijn De Voedselbank, Solidaridad en Stichting Leergeld. Deze organisaties leveren een bijdrage aan de maatschappij en hebben nadrukkelijk oog ook voor anderen.

Sheet 10

De plannen voor de toekomst zijn ambitieus. Het museum zal herontwikkeld worden. De focus ligt nu op het kloosterleven. Uiteraard belangrijk, maar de Weg van Franciscus zal een meer nadrukkelijke plaats krijgen. Door de weg die de zusters hebben afgelegd in het vormgeven van hun nalatenschap is hier meer ruimte voor. Daarnaast is een spiritueel testament gemaakt. Het algemeen bestuur van de Franciscanessen van Oirschot is gevestigd in Brazilië. Het religieuze leven gaat dus door, maar in Nederland houdt het op een gegeven moment op. Het samen vormgeven van een nalatenschap is zowel voor de zusters als de samenleving heilzaam geweest. De zusters zullen in de herinnering voortleven. Op een andere manier dan nu, maar wel in en via de Weg van Franciscus. Door het (veranderde) museum en de ontwikkelde methoden voor het onderwijs.

Sheet 11

De verhalen van de zusters, wat hen bewogen heeft en hoe ze leefden en leven is zichtbaar gemaakt op de website. Mevrouw Luijbregts laat gedeelten van de websites www.dewegvanfranciscus.nl en www.franciscanessenvanoirschot.nl zien. Wanneer je anderen wilt bewegen en inspireren moet je ook zelf laten zien wat je beweegt en bewogen heeft. De verhalen van de zusters krijgen ook in het museum een meer prominente plek.

De heer Peters dankt mevrouw Luijbregts voor haar inspirerende woorden.

4. Mantelzorg wat koop ik ervoor?

De heer Peters geeft het woord aan de heer Antoon van der Steen. Deze stelt zichzelf voor en houdt aan de hand van een PowerPoint presentatie (zie bijlage 3) een presentatie onder de titel 'Mantelzorg wat koop ik ervoor?'.

De heer Van der Steen is in het dagelijks leven pastor / pastoraal werker in de Veghelse Lambertusparochie en sinds twee jaar ook bij de zusters Franciscanessen van Veghel. Daarnaast is hij sinds 1963 betrokken bij de broeders van Joannes de Deo. In 2008 werd hij adviseur van het Regionaal Bestuur en in 2010 voorzitter van de Kerkelijke Instelling Broeders van Joannes de Deo Nederland. Dit is kerkrechtelijke en civielrechtelijke rechtspersoon waarin alle belangen van de Nederlandse Regio zijn ondergebracht. In 2014 werd het boek 'In dienst van de zieken' gepresenteerd. In dit boek beschrijft dr. José Eijt, in opdracht van de Nederlandse Regio, de geschiedenis van de congregatie. In Nederland is zijn de broeders van Joannes de Deo de enige mannelijke congregatie die zich louter en alleen op de medische gezondheidszorg richt. Andere mannelijke congregaties kennen een mengvorm van onderwijs en zorg of hebben zich bezig gehouden met de geestelijke gezondheidszorg (psychiatrische inrichtingen). De broeders beheerden ziekenhuizen en

verzorgingshuizen – en wat zeer bijzonder was – deden aan thuisverpleging. Tot 1963 zijn broeders actief geweest in thuiszorg (verpleging / zorg aan huis). Deze thuiszorg was in eerste instantie het werkterrein van de broeders. Maar al snel kwamen daar pensionhuizen bij. Sommigen groeiden uit tot verzorgingshuizen, anderen werden ziekenhuizen. De broeders hadden vestigingen in Amsterdam, Den Haag, Haarlem, Utrecht, Beek bij Nijmegen en Den Bosch.

De thuiszorg kende twee vormen. Zo was daar de langdurige verpleging van zieken thuis, waarbij een broeder bij de familie inwonend was. Het betrof vaak kapitaalkrachtige families die een beroep deden op de broeders. Voor de broeders waren dit belangrijke bronnen van inkomsten, waarmee tekorten op andere terreinen aangevuld konden worden. De andere vorm betrof ambulante wijkverpleging. Broeders verzorgden, begeleidden en verpleegden zieken thuis. Vanuit de congregatie gezien was dit werk een directe voortzetting van het werk van de dienst die verleend werd aan de Samaritaan die gevonden werd langs de kant van de weg. Het was ook een inkomstenbron om de congregatie financieel overeind te houden. Posities die broeders in de loop van jaren hadden weten in te nemen werden dan ook sterk verdedigd. Eerst buiten het Wit-Gele kruis, later binnen het Wit-Gele kruis. Daarnaast waren diverse broeders op vrijwillige basis, naast hun reguliere werk vaak betrokken bij thuiszorg. Patiënten die ontslagen waren uit het ziekenhuis kregen (op vrijwillige basis) soms tot aan hun overlijden, zorg van een broeder. De thuiszorg was er de reden van dat broeders veel persoonlijke contacten hadden met mensen in de stad, in de wijk. Nogal wat broeders, die op deze wijze werkzaam waren, verlieten het klooster om te gaan trouwen met een weduwe.

Thuisverpleging was een belangrijke bron van inkomsten. Toch was er vanuit de hogere geestelijke overheid ook sprake van een zekere argwaan. Begin twintigste eeuw klaagde de bisschop van Haarlem over het gedrag van de broeders. Zij waren te vrij, het gemeenschapsleven en gebedsleven werd verwaarloosd, het contact met anders gezindten was gevaarlijk. Er was te weinig controle, te weinig controlemogelijkheid. In 1950 vroeg een overste in den Bosch zich af wat hij moest doen met de broeders die tot dan toe in wijk hadden gewerkt. Ze waren niet bruikbaar in huis. Was dit een kwestie van deskundigheid of had het meer te maken met de vrijheid die broeders gewend waren in hun werk in de wijken. Ik denk vooral het laatste.

Hoe kwamen jonge mannen er toe om in te treden bij de broeders? De broeders hadden geen onderwijsinstellingen waar ze al op jonge leeftijd jongens konden rekruteren uit hun scholen. Natuurlijk kwamen er aanmeldingen vanuit de families van de broeders. Onder de neven werd constant reclame gemaakt om, als je roeping had, bij de broeders van Joannes de Deo in te treden. Uit interviews blijkt echter ook dat er een redelijke groep mannen was, die op een of andere manier geen priester konden worden, bij de broeders intraden. Een andere groep waren mannen die bij de broeders verpleegd waren en mannen die tijdens militaire dienst bij het Rode kruis waren ingedeeld en werden aangetrokken door het soort het werk. Natuurlijk gold hun ideaal om vanuit hun roeping, antwoord te geven op de stem van God. Maar dat was niet het enige. Ik heb al genoemd: de mogelijkheid om in de verpleging in de zorg te werken. Het leek, zij vonden dit mooi werk, zoals iemand anders werk op het kantoor of op het land mooi werk vond. Daarnaast was het, en dit geldt niet alleen voor de broeders, maar voor veel religieuzen, was de keuze voor het religieuze leven de kans om uit het bestaande kringetje uit te breken. Niet dat dit bewust gezocht werd, maar het was wel een belangrijk gevolg. Je kon studeren, een ander vak leren dan wat de rest van de familie deed, je kon carrière maken. Kortom je kreeg mogelijkheden om je te ontplooiën. Veel talenten zouden zonder ‘roeping’ nooit tot bloei zijn gekomen.

De thuiszorg bood nog een extraatje. Door buiten het klooster te werken kon je je onttrekken aan het strenge kloosterregime. De controle, de wetjes en de regeltjes. Kwam je in contact met andere leefwerelden (de armoede en nood in de wijken, maar ook de manier van leven bij de happy few). Kortom in veel gevallen werd de roeping versterkt door bijkomende factoren.

En daarmee zijn we aangekomen bij mijn stelling: ‘Voor wat hoort wat’ is van alle tijden en speelt ook een rol in de roeping voor het religieuze leven. Juist het feit dat intreden in een klooster

(voor zowel mannen als vrouwen) heeft aan velen de kans gegeven zich te ontwikkelen, los te komen uit een eeuwenoud patroon. Vrouwen worden moeder, mannen nemen het beroep van vader over (boer, middenstander, arbeider). Als religieus kreeg je binnen je eigen kring al snel een zekere status. Het werken in de thuiszorg was een manier om het benauwde milieu van het klooster te ontvluchten. Het was even wat anders. Broeders die bij particulieren thuis werkten kwamen vaak niet meer terug als de zorg niet meer nodig was. Ze waren te gewend geraakt aan het leven buiten het klooster.

Wat kan onze tijd hiervan leren? Een ideaal is een belangrijke drijfveer om je in te zetten voor de naasten. De liefde voor God, de wens om Christus na te volgen is een belangrijke reden om je actief te laten zijn voor de ander. Maar je moet sterk in je schoenen staan als dit het enigste is er moet ook iets voor jouw persoonlijk inzitten. Niet uit het gevoel van eigen gewin, egoïsme, maar het moet kansen bieden, vrijheid geven. Je moet bevestiging vinden van anderen. Ja, je identiteit wordt er door gevormd. Willen we in onze tijd mantelzorg, verantwoordelijkheidsgevoel voor de omgeving, voor de samenleving stimuleren, dan zullen we ons niet alleen op het grote ideaal moeten richten, maar ook moeten kijken, aandacht besteden, stimuleren dat er nog extraatjes zijn. Extraatjes in de vorm van nieuwe kansen, waardering, bevestiging, status, leren en soms zelfs een extra financiële prikkel. Zo stimuleerden we roeping in het verleden, zo stimuleren we rechtvaardigheid, verantwoordelijkheid zorg voor de ander in onze tijd.

De heer Peters dankt de heer Van der Steen voor zijn bijdrage.

5. Discussie naar aanleiding van de presentaties

De heer Peters geeft de aanwezigen gelegenheid om in te gaan op de zojuist gehouden inleidingen.

De volgende vragen worden gesteld c.q. opmerkingen worden gemaakt:

- *Het project van de Franciscanessen van Oirschot zorgt ervoor dat het erfgoed doorleeft. De zusters hadden eerst wat aarzeling, maar hebben toen toch van harte meegewerkt. Hoe hebben ze dit proces ervaren? Wat heeft het met hen gedaan?*

Mevrouw Luijbregts antwoordt dat gestart is met het verzamelen van de persoonlijke verhalen van de zusters. Deze zijn vervolgens gebundeld tot één groot verhaal. De zusters hebben gaandeweg het proces het vertrouwen gekregen dat er belangstelling is voor deze verhalen; dat het niet alleen hun verhalen zijn. Met het ontwikkelen van de onderwijsmethode en de app is dit vertrouwen gegroeid. Hun verhalen doen ertoe en ze laten op deze manier iets na voor de nieuwe generatie. Ze hebben hun leven niet alleen voor henzelf, niet voor niets, geleefd. Het is een heel proces geweest waar de zusters stap voor stap nauw bij betrokken zijn. De realiteit is natuurlijk wel dat ze ouder zijn en dat dit project niet altijd hun eerste belangstelling heeft. Maar ze hebben zeker meegeleefd. Br. Van Dijk vult dit aan. Hij is van mening dat hieruit blijkt dat het werk en leven van religieuzen er wel degelijk toe deed en doet. Dit is een mooie manier om je inspiratie door te geven. Ook zijn eigen congregatie, de broeders van Amsterdam, hebben een manier gezocht om hun erfgoed door te geven. Hiertoe is de Sint Aloysius Stichting opgericht. Deze stichting richt zich op bijzonder onderwijs. Informatie hierover is beschikbaar.

- *Prof. Kardol gaf aan dat de maatschappij zich erop moet voorbereiden dat er een groeiend aantal ouderen zal zijn. Maar zou het niet goed zijn dat de (toekomstige) ouderen zich dit ook realiseren. Dat ze beseffen dat ze ouder worden en er niet zonder meer vanuit kunnen gaan dat de hulp die ze nodig gaan hebben ook beschikbaar zal zijn?*

Prof. Kardol beaamt dit. We leven nog steeds in een tijd waarin voorbij gegaan wordt aan de capaciteiten van mensen, van ouderen. Het is daarom van belang dat iedereen gestimuleerd wordt een bijdrage te leveren aan de maatschappij. Iedereen kan dat. Hij geeft als voorbeeld een gesprek dat hij onlangs voerde met een blinde man in een verpleeghuis die afhankelijk is van extra zuurstof. Hij bezoekt eenmaal per week een al-

leenstaande dame zonder familie in het zelfde verpleeghuis. Zij geniet van de bezoeken en hij geniet van het blij maken van haar. Dit is voldoende, dit maakt zijn en haar leven de moeite waard. De samenleving is vaak op zoek naar competenties; inzichten, kennis, levenservaring. Maar vaak is dat niet nodig. Simpelweg er zijn voor anderen is genoeg.

- *De ouderen hebben vaak prachtige verhalen. Ze hebben van alles meegemaakt en hebben veel betekend voor de samenleving. Een mantelzorger kan genieten van deze verhalen. Dit stimuleert en geeft energie.*

Prof. Kardol merkt op dat je voorzichtig dient te zijn met het opleggen van allerlei eisen aan mensen. Active Ageing is momenteel bezig een filmpje te maken over het leven in een verzorgingshuis. Gekeken wordt wat men nog kan in deze eindige levensfase. Een echtpaar wordt gevolgd. De vrouw is dement en woont in het verzorgingshuis, de man in een aanleunwoning, maar is de hele dag bij haar en met haar bezig. Zij legt af en toe haar hand op die van hem en drukt zo haar dankbaarheid uit. Dat is een geweldig beeld. Het is niet belangrijk wat iemand nog kan, het gaat erom hoe je de dankbaarheid uitdrukt. Dat je oog hebt voor elkaar. Dat maakt het leven voor beiden nog steeds boeiend.

- *De zusters leven samen en zorgen voor elkaar. Zij worden gemiddeld zes jaar ouder dan niet-religieuzen. Er ontstaat soms een spanningsveld in de zorg voor elkaar. Doordat ze ouder worden, komt de onderlinge zorg, het geven van mantelzorg onder druk te staan. Dit zal in de samenleving ook gebeuren nu de levensverwachting toeneemt. Zal dit geen grote problemen gaan opleveren?*

Prof. Kardol antwoordt dat dit zeker een knelpunt gaat worden. De pensioengerechtigde leeftijd loopt op, er zijn minder kinderen en kleinkinderen. Dit betekent dat er steeds minder potentiële mantelzorgers beschikbaar zullen zijn. Daarom is het fundamenteel ook zo belangrijk. We zullen nu al de jonge generatie moeten opvoeden in het besef dat zorgen voor elkaar normaal is. Dit is in het verleden niet gedaan en het resultaat is dat één op de drie 60+ers geen enkele bijdrage levert aan de maatschappij. Dat zal echt moeten veranderen. Wellicht is een financiële prikkel in het begin noodzakelijk. Idealiter zouden mensen deze financiële prikkel op den duur niet meer nodig hebben en mantelzorg gaan zien als iets dat normaal is en energie oplevert. Overigens kun je mensen ook stimuleren om mantelzorg te gaan verlenen door hen dit enkele uren per week in werktijd te laten doen. Niet opgelegd, maar als keuze. Het gaat dan wel om mantelzorg bij onbekenden, niet bij familie. Het is de kunst om mensen persoonlijk aan te spreken en te stimuleren. De benodigde prikkel is voor iedereen anders.

- *Er zijn 55+ers die geen werk hebben. Zij zouden uitstekend ingezet kunnen worden voor mantelzorg, maar het UWV verbiedt vrijwilligerswerk omdat ze beschikbaar moeten zijn voor de arbeidsmarkt. Is hierover contact met het UWV?*

Prof. Kardol antwoordt dat er inderdaad onderzoek gedaan naar deze groep potentiële mantelzorgers. Sommigen zouden graag op vrijwillige basis ingezet worden voor maatschappelijk relevant werk. Maar dan moeten grote spelers als UWV en PGGM wel meewerken. De heer Peters vraagt zich af of deze groep groter zal worden omdat er door de automatisering meer werkloosheid onder deze groep zal ontstaan. Prof. Kardol denkt dat dit niet het geval is. Rond 2020 gaat een hele grote groep mensen met pensioen en er wordt dan juist een tekort aan arbeidskrachten verwacht. Dit is één van de redenen dat bondskanselier Merkel zoveel vluchtelingen toelaat in Duitsland. De vergrijzing is daar nog groter en de arbeidsmarkt zal deze mensen na 2020 hard nodig hebben.

6. Impressie projecten PIN

De heer Peters geeft het woord aan de heer Rogier Moulen Janssen. Hij geeft aan de hand van een PowerPoint presentatie (zie bijlage 4) een impressie van een aantal PIN-projecten. De vorige sprekers hebben mogelijke methoden aangereikt om mensen te bewegen tot mantelzorg. De heer Moulen Janssen wijst op de stichting Present. Een stichting die hierbij behulpzaam kan zijn. Present slaat een brug tussen mensen die iets te bieden hebben en mensen die hulp nodig hebben. Zij acteren als een makelaar in vrijwilligerswerk.

Sheet 1

Op deze sheet worden projecten in de zorg vermeld die via PIN door de religieuzen worden ondersteund. Zorg in al zijn verscheidenheid. De heer Moulen Janssen licht een aantal van deze projecten toe.

Sheet 2

Exodus Nederland heeft als doel de kansen van (ex-)gedetineerden op een geslaagde terugkeer in de samenleving te vergroten. De (ex-)gedetineerden die gemotiveerd zijn om na hun straf succesvol terug te keren in de samenleving ontvangen professionele ondersteuning of een vrijwilliger die als maatje optreedt. Exodus biedt een kleinschalige, integrale en structurele aanpak en gaat uit van vier kernpunten:

- Wonen.
- Werken.
- Relaties.
- Zingeving.

Sheet 3

Shiva staat voor Spiritualiteit, hiv & Aids. Daarnaast is Shiva een Hindoe god die de eindigheid, vergankelijkheid en de kringloop van het leven symboliseert. Wanneer dingen verloren gaan, ontstaat er ruimte voor wat nieuws. Shiva stelt zich in dienst van mensen die te maken hebben met hiv en Aids en ontwikkelt ook activiteiten rond spiritualiteit door middel van retraites en bezinningsweekenden.

Sheet 4

- De stichting Landelijk Ongedocumenteerden en Steunpunt (LOS) zet zich op landelijk niveau in voor de hulpverlening aan ongedocumenteerde migranten.
- Het Meldpunt Vreemdelingendetentie is ingesteld om klachten over misstanden in de vreemdelingendetentie in kaart te brengen en hierover te rapporteren. Dit meldpunt is onderdeel van de stichting LOS.

Sheet 5

Het Titus Brandsma Instituut (TBI) is in 1968 opgericht als een vorm van samenwerking tussen de Radboud Universiteit Nijmegen en de Nederlandse Karmelprovincie ter nagedachtenis aan de karmeliet prof. dr. Titus Brandsma. Het TBI is een wetenschappelijk instituut dat wetenschappelijk en toegepast onderzoek combineert.

Sheet 6

Museum Catharijneconvent heeft een project voor het basisonderwijs ontwikkeld. Dit project 'Feest' is een permanente kleurrijke en interactieve tentoonstelling waarbij kinderen zelf op ontdekkingstocht gaan en leren over het vieren van religieuze feesten.

Sheet 7

Fier biedt hulp aan slachtoffers, getuigen en plegers van geweld in afhankelijkheidsrelaties. Het gaat dan om:

- Huiselijk geweld.
- Kindermishandeling.

- Eergerelateerd geweld.
- Mensenhandel / loverboyproblematiek.
- (Vroegkinderlijke) traumatisering.

Sheet 8

De stichting Interkerkelijk Diaconaal Overleg (IDO) staat voor ‘helpen wie geen helper heeft’ en gaat uit van negen samenwerkende kerken in Lelystad. Deze stichting biedt kosteloos hulp aan mensen die eenzaam zijn, tussen wal en schip dreigen te vallen, gebrek lijden of in een schuldsituatie zijn terecht gekomen. Stichting IDO werkt met 300 vrijwilligers die begeleid en ondersteund worden door enkele professionele krachten.

Sheet 9

Het Huis van Compassie is een laagdrempelige plek waarin veel verschillende activiteiten plaatsvinden waarbij compassie met de kwetsbaren in de samenleving centraal staat. Het gaat dan om daklozen, ongedocumenteerde vreemdelingen, mensen die in armoede leven, mensen die sociaal geïsoleerd zijn en/of zorg behoeven. Ontmoeting leidt tot begrip en respect.

Sheet 10

Nieuwwij.nl streeft naar een samenleving waarin alle Nederlanders zich thuis kunnen voelen ongeacht hun verschil in afkomst en levensovertuiging. Nieuwwij.nl biedt geen kant en klare oplossing, maar wel inspirerende ideeën, gesprekken, informatie en meningen over wat hiervoor nodig is.

Vervolgens laat de heer Moulen Janssen een filmpje zien over zorgrecht voor ongedocumenteerde migranten. <https://www.youtube.com/watch?v=9mAemqPXfqs>. Dit filmpje, dat mede met steun van de religieuzen van de religieuzen tot stand is gekomen, laat zien dat ook mensen zonder papieren recht hebben op medische zorg.

Op dit moment houdt PIN zich met name bezig met projecten voor vluchtelingen uit Syrië. Deze projecten zijn gericht op taalonderwijs en traumaverwerking. Gekeken wordt hoe Syrische jongeren beter aansluiting kunnen krijgen op het reguliere MBO-onderwijs. Dit onderwerp ligt sterk in lijn met het charisma van de religieuzen; zorg en onderwijs.

Er worden geen vragen gesteld.

7. PIN en projectbeoordeling

Na de lunch hervat De heer Moulen Janssen zijn presentatie (zie bijlage 5) en geeft inzicht in de werkwijze van PIN.

Sheet 1 – 6

- Caritas is van alle tijden. In de 16^e eeuw werd al armenzorg gegeven. Uiteraard vraagt de huidige tijd om een andere benadering.
- Er is een verschil tussen fondswervende en vermogensfondsen. PIN is een vermogensfonds. Vermogensfondsen benaderen mensen niet telefonisch tijdens het eten, beheren het geld van vorige generaties, investeren in relaties met donateurs en hebben een strategisch beleid.
- Het christendom speelt een belangrijke rol in het zich richten op anderen. In Math. 25, 7 worden de Werken van Barmhartigheid genoemd.
- PIN opereert binnen de katholieke charitas. Eén van de uitgangspunten is Lukas 12,48 ‘Van iedereen aan wie veel gegeven is, zal veel worden geëist en hoe meer aan iemand is toevertrouwd des te meer zal van hem worden gevraagd’. Het gaat om rentmeesterschap over wat je gegeven is.

- Er is sprake van professionalisering van de fondsen. Mensen geven niet zomaar maar, ze controleren wat er met hun gift gedaan wordt.
- De tijd dat de overheid kwistig was met subsidies is definitief voorbij en fondsen zullen daarom een steeds grotere rol gaan spelen.
- PIN ondersteunt projecten en geen exploitatie. Uitzondering zijn de Wetenschappelijke Instituten die gelieerd zijn aan religieuze instituten. Die worden, op verzoek van het Bestuur KNR, wel gesteund in de exploitatie.
- Projecten worden jaarlijks geëvalueerd.

Sheet 7

De Nederlandse religieuzen geloven in een wereld waarin mensen tot hun recht komen. Daarin staan we niet alleen. Via de commissie PIN geven religieuzen financiële steun aan projecten in kerk en samenleving die meehelpt aan de bevrijding of emancipatie van kwetsbare of gemarginaliseerde mensen.

Sheet 8

PIN heeft altijd steunaanvragen. Er gaat geen dag voorbij of er wordt een aanvraag ingediend. Deze worden beoordeeld op grond van de vastgestelde criteria. Wanneer een project niet voldoet aan de criteria, dan wordt dit direct schriftelijk aan de aanvragen meegedeeld. Projecten die wel voldoen aan de criteria ontvangen een vragenlijst. Wanneer de vragenlijst is ingevuld, wordt het project ter beoordeling voorgelegd aan één van de adviseurs. Iedere PIN-adviseur heeft een eigen expertise. De adviseur brengt een advies uit en alle adviezen – tussen de 30 en 45 projecten – worden in de PIN-vergadering besproken. Per project neemt de commissie PIN een beslissing. Vervolgens worden de benodigde gelden opgevraagd bij de religieuze instituten die een bedrag hebben toegezegd. De commissie PIN bestaat uit, op de voorzitter na, uit religieuzen. Vanuit de voormalige SNVR hebben drie leden zitting omdat de vrouwelijke religieuzen de grootste financier van PIN zijn.

Sheet 9

Projecten die PIN ondersteund zijn onderverdeeld in de volgende categorieën:

- Noodleniging. Directe of indirecte hulp aan mensen.
- Vorming en toerusting. Educatie en/of empowerment van mensen. De voorkeur gaat uit naar organisaties die met veel vrijwilligers werken.
- Vernieuwing van kerk en samenleving. Pastorale en maatschappelijke activiteiten. De projecten op het gebied van kerkvernieuwing lopen terug; op het gebied van maatschappelijke vernieuwing is een stijging te zien.
- Onderzoek. Het vergaren van kennis.

Sheet 10 + 11

PIN werkt samen met landelijke fondsen. Een aantal fondsen heeft zich verenigd in het Landelijk Fondsenoverleg (LO), een platform waarop 25 landelijke vermogensfondsen elkaar regelmatig ontmoeten rond het uitdiepen van thema's die de maatschappelijke ontwikkelingen duiden en inzichtelijk maken. De fondsen opereren maatschappelijk proactief en overleggen een aantal keren per jaar. In het LO hebben onder andere zitting:

- Kansfonds.
- Stichting het R.C. Maagdenhuis.
- Porticus.
- Haëlla Stichting.
- Protestantse Diaconie Amsterdam.
- Maatschappij van Welstand. Dit is een Brabants protestants fonds dat grond voor protestantse boeren kocht.

Er is sprake van bilaterale samenwerking; de fondsen ondersteunen gezamenlijk projecten.

Sheets 12 + 13

Het LO investeert in de relatie met overheden. Soms worden projecten gefinancierd die eigenlijk onder de zorgplicht van de overheid vallen. Het wordt echter steeds moeilijker om overheidssubsidies te krijgen. Met de gemeente Amsterdam is een convenant gesloten om de samenwerking te verstevigen en de inzet van subsidiemogelijkheden en de financiële steun van de vermogensfondsen beter op elkaar af te stemmen. De vermogensfondsen zetten al jaren het rendement van hun vermogen in om kwetsbare Amsterdammers te ondersteunen. Fondsen en gemeente zien elkaar dan ook als partner. Daarnaast bevat het convenant afspraken over het uitwisselen van kennis en informatie.

Sheet 14

De gemeente en de vermogensfondsen zullen de maatschappelijke initiatieven samen evalueren om zo inzicht te krijgen in de effecten. Daarnaast kijken ze samen hoe succesvolle initiatieven structureel behouden kunnen worden en continuïteit gewaarborgd wordt.

Sheet 15

PIN ondersteunt ook diocesane projecten. Hiervoor zijn aparte criteria opgesteld:

- Afgebakend begin- en eindpunt, duidelijke doelstellingen met inhoud en een reële fase-ring.
- Herkenbaar en rechtstreeks pastoraal van aard.
- Herkenbaar en vernieuwend karakter.
- Voorkeur voor pastorale projecten opgezet en uitgevoerd met oecumenische samenwerking of interreligieus verband.
- Volstrekt open en transparante communicatie over het project.
- Van belang voor de gehele kerkprovincie.

Deze criteria zijn uiteraard met de bisdommen besproken. Wanneer een bisdom een succesvol project heeft, zou het goed zijn wanneer ze de expertise met de andere bisdommen zouden delen.

Sheets 16 – 18

- De grafieken geven de PIN-bijdragen door de jaren heen, het aantal goedgekeurde projecten en het gemiddeld bedrag per project weer.
- In 2008 is een duidelijke daling in de PIN-bijdrage te zien. Dit heeft te maken met de bankencrisis. Nu stijgt de bijdrage, tegen alle trends in, weer.
- Hierdoor stijgt ook het aantal goedgekeurde projecten.

De volgende vragen worden gesteld c.q. opmerkingen worden gemaakt:

- *Hoeveel geld gaat er in totaal om? Is hier een schatting van te geven?*

De heer Moulen Janssen antwoordt dat PIN alleen projecten in Nederland ondersteunt. Religieuze instituten geven ook direct aan projecten en via AMA aan projecten in het buitenland. Het totale solidariteitsbedrag is dus vele malen hoger dan het bedrag dat PIN jaarlijks toegezegd krijgt. De trend is wel dat religieuze instituten er meer naar neigen al hun projecten via PIN te ondersteunen. PIN doet dan de beoordeling en een religieus instituut hoeft dat dan zelf niet meer te doen.

- *In de het begin is een overzicht gegeven van een groot aantal projecten die door de religieuzen via PIN gesteund worden. Daar zitten projecten tussen die ook rechtstreeks door religieuze instituten ondersteund worden. Het zou dus goed zijn wanneer religieuze instituten weten welke projecten door PIN gesteund worden zodat ze hun eigen giftenbeleid hierop af kunnen stemmen.*

Het is niet de bedoeling dat projecten zowel door een religieus instituut als door PIN ondersteund worden. Dit tweesporenbeleid is uit den boze. PIN geeft daarom ieder jaar een compleet overzicht van de projecten die behandeld zijn met daarbij of ze afgewezen of toegekend zijn. Wellicht heeft een organisatie bij PIN een ander project ingediend dan bij een religieus instituut.

- *Het Bestuur KNR heeft besloten de commissies FKR, COR, KAR en PIN samen onder te brengen in de kerncommissie Besturen en Beheren. Er zal dus meer nog meer samenwerking ontstaan.*

De heer Moulen Janssen antwoordt dat hij uiteraard betrokken is bij dit proces, maar dat hij de uitwerking niet meer mee gaat maken aangezien hij medio 2017 met pensioen gaat.

- *PIN ondersteunt diocesane projecten. Is het duidelijk of het betreffende bisdom ook zelf een dergelijk project financieel ondersteunt?*

Dat is nooit helemaal met zekerheid te zeggen. Voor PIN is het van belang dat er een project ontstaat dat heilzaam is voor het hele bisdom. Dat er mensen geholpen worden die zich in de marge van de samenleving bevinden. Een voorbeeld is het straatpastoraat in Rotterdam. Religieuzen voelen zich betrokken bij zo'n diocesaan project en ondersteunen dat van harte. Los van de vraag of het bisdom hier ook financieel aan bijdraagt.

De heer Peters dankt de heer Moulen Janssen voor zijn bijdrage.

8. Draaiboek voltooiing

De heer Peters geeft het woord aan de heer Tom Boesten, stafmedewerker Toekomstige Bestuurbaarheid. Hij houdt aan de hand van een PowerPoint presentatie (zie bijlage 6) een presentatie over het Draaiboek voltooiing.

Sheets 1 + 2

Prediker wijst erop dat de mens niet hoeft te weten wat de toekomst brengt; geen zorgen voor de dag van morgen. Toch heeft de KNR gemeend een draaiboek te moeten maken voor de voltooiing van religieuze instituten.

Sheet 3

De ervaring leert dat afbouw niet altijd goed gaat. Er gaan dingen mis en door ervaringen te delen kunnen fouten vermeden worden. Er wordt al veel uitgewisseld op dit gebied en het leek goed om alle ervaringen en kennis te bundelen in een overzichtelijk draaiboek.

Sheet 4

Het eerste concept van het draaiboek is gereed. Er wordt nu om reacties gevraagd en deze reacties zullen in een volgend versie verwerkt worden. Het draaiboek is geen statisch gegeven; het zal steeds aangepast worden.

Sheet 5

Bij voltooiing zal een groot aantal zaken geregeld moeten worden. In het draaiboek worden deze zaken op een rijtje gezet zodat er niets vergeten wordt. Daarnaast worden handreikingen geboden zodat het religieuze instituut oplossingen op maat kan snijden. Iedere situatie is namelijk net weer anders.

Sheet 6

Binnen religieus Nederland is sprake van grote variatie:

- Instituten van diocesaan en van pauselijk recht.
- Instituten die alleen in Nederland gevestigd zijn, grote wereldwijde instituten en alles wat daartussen ligt.
- Instituten met veel of weinig leden.
- Instituten met of zonder gebouwen en/of personeel.

Het is niet zomaar te zeggen in welke situatie voltooiing makkelijk of moeilijk is. De voltooiing van een instituut met een paar leden van boven de 80 is vaak eenvoudiger te regelen dan een insti-

tuut met meer leden met een gevarieerde leeftijdsopbouw en nog eigen personeel en gebouwen. Dan dient er erg veel geregeld te worden. Het afstoten van gebouwen is vaak een tijdrovend, maar ook emotioneel, proces. Ditzelfde geldt voor het afvloeien van personeel. Soms heb je het personeel nog nodig maar kan je het niet meer betalen. Iedere situatie is uniek, maar niet zo uniek dat alles steeds opnieuw uitgevonden moet worden. Dit is de leidende gedachte bij het opstellen van het draaiboek.

Sheet 7

Bij voltooiing dient is een aantal aspecten van belang:

- Charisma.
- Verandering van status.
- Huisvesting en gebouwen.
- Financiën.
- Externe ondersteuning.

Sheet 8

Bij voltooiing staat charisma altijd voorop. Het gemeenschapsleven heeft een speciaal karakter en ook de pastorale zorg moet je goed blijven organiseren. Soms blijkt dit moeizaam te regelen met de zorginstelling.

Sheet 9

Bij voltooiing kan de vraag gesteld worden of een religieus instituut een kleinere status moet aannemen. De beantwoording van deze vraag is altijd maatwerk en afhankelijk van de situatie en de constituties. Buitenlandse bestuurders zullen zich altijd bewust moeten zijn van de situatie van het Nederlandse instituut. Overigens zal de Nederlandse rechtspersoon altijd moeten blijven bestaan om in Nederland te kunnen blijven functioneren. Ook is het beter om, wanneer je van een provincie naar een huis gaat, niet de provincie op te heffen en het huis op te richten, maar de provincie om te vormen naar een huis.

Sheet 10

Wanneer een religieus instituut gebouwen in bezit heeft zal vroegtijdig over verkoop nagedacht moeten worden. Voor de vervreemding van monumenten en het moederhuis gelden speciale procedures, vastgelegd in het kerkelijk recht. Hier dient rekening mee gehouden te worden.

Sheet 11

- In het kerkelijk recht is vastgelegd dat de besluitvorming met betrekking tot de financiën wordt vastgelegd. De bevoegdheden hieromtrent dienen geregeld te worden.
- Vaak is er sprake van een Raad voor Economische Aangelegenheden (REA). Deze REA is verantwoordelijk voor advies en controle en neemt geen bestuurlijke beslissingen.
- Daarnaast dienen beslissingen genomen te worden over de noodzakelijke reserveringen (onderhoud, afvloeiing van personeel of juist het tijdelijk in dienst nemen van extra personeel).
- De verplichting tot het bepalen van het Patrimonium Stabile (PS) is kerkrechtelijk vastgelegd. Dit is het vermogen dat nodig is om het religieuze instituut tot het einde toe te laten functioneren. De bepaling hiervan is anders bij instituten die bezig zijn met voltooiing dan bij instituten die door zullen gaan.
- De geldende opvatting is dat kerkelijk geld ook aan kerkelijke doelen besteed zal moeten worden. In het giftenbeleid zal hier rekening mee gehouden moeten worden. Wanneer een religieus instituut een Administrator heeft, zal deze hier ook op aandringen.

Sheet 12

Externe ondersteuning kan in een fase van voltooiing steeds belangrijker worden. Hiervoor zullen richtlijnen opgesteld moeten worden. Bij het zoeken naar externe ondersteuning is het van belang

dat gekeken wordt naar betrouwbare mensen die bereid zijn zich in te leven in het charisma van het religieuze instituut. Dit geeft onderlinge verbondenheid.

Sheet 13

Afsluitend nog een tekst uit Prediker: 'Een wijze voelt aan wanneer en hoe gehandeld moet worden'. Leidraad bij het Draaiboek Voltooing.

De volgende vragen worden gesteld c.q. opmerkingen worden gemaakt:

- *Bij sheet 11 wordt gesteld dat het vermogen kerkelijk bezit is. Volgens Canon 546 is het vermogen eigendom van het religieuze instituut dat hierover autonoom mag beschikken.*

De heer Boesten antwoordt dat de autonomie van een religieus instituut altijd voorop staat. Echter, andere Canons roepen religieuzen op hun vermogen niet op te potten. Daarom is het goed om een giftenbeleid te formuleren. Het kerkelijk recht legt wel degelijk beperkingen op aan de besteding van giften. Alle goede dingen die je in de wereld kan doen, kan je ook binnen de kerk doen. Echter, dit is geredeneerd vanuit een wereld die overwegend katholiek is. Dat is nu niet meer zo. Sommige, steunwaardige, initiatieven worden niet meer vanuit de kerk georganiseerd. Wanneer je deze doelen wilt steunen, zal dat via niet-katholieke organisaties gedaan moeten worden. Een religieus instituut kan en mag dat; hierin zijn zij autonoom. Br. Van Dijk vult dit aan met de opmerking dat religieuze instituten er ook voor kunnen kiezen een privaatrechtelijke rechtspersoon op te richten en hun vermogen hierin onder te brengen. Op dat moment zijn de goederen niet meer kerkelijk. De heer Boesten beaamt dit. Echter voor het oprichten van zo'n stichting is wel de toestemming van de bisschop nodig.

- *Kapittelbesluiten worden vastgelegd. Dit kan je ook doen met de giftenbeleid. Na voltooiing van het religieuze instituut dient het vermogen besteed te worden in het verlengde van het charisma. Zo'n kapittelbesluit is bindend; ook voor de bisschop. Het beste zou zijn wanneer deze kapittelbesluiten in de constituties zouden worden opgenomen, maar noodzakelijk is dit niet.*

De heer Boesten antwoordt dat de bestemming van het vermogen inderdaad in lijn met het charisma moet liggen. De bisschop en ook een eventuele Administrator is hieraan gebonden. Wanneer een religieus instituut opgeheven wordt heeft Rome het laatste woord. Het is niet 100% zeker dat zij zich aan de kapittelbesluiten houden. Daarom is schenken bij leven beter.

- *Wanneer de kapittelbesluiten in de constituties worden opgenomen, dan moet Rome zich daar toch aan houden?*

De heer Boesten verwacht dat, wanneer je besluiten heel expliciet omschrijft en in de constituties wil opnemen, Rome niet akkoord zal gaan met deze wijziging van de constituties.

- *Enige tijd geleden heeft de KNR een studiedag gehouden over kerkelijk recht. Daarin is het Patrimonium Stabile toegelicht. Wellicht kan deze studiedag nog een keer herhaald worden.*

In november 2016 zal weer een studiedag gehouden worden. Deze keer met de nadruk op de Guidelines voor de Assets. Opgave kan via de KNR.

- *Ook de zorg voor je archief dien je vroegtijdig te regelen. Dit kan bij de stichting Erfgoed St. Agatha.*

- *Enige tijd geleden is gemeld dat er een stichting bestaat die advies kan geven over de zorg voor de kloosterbegraafplaatsen. Bestaat deze stichting nog?*

Ja, dit is de Stichting Beheer Begraafplaatsen (SBBRI). De heer Crajé zal hier straks het een en ander over vertellen.

- *Bij de overgang van een provincie naar een huis is er geen hogere overste meer in Nederland. Heeft dit consequenties? En hoe gaat Rome hiermee om?*
Rome is niet echt ingesteld op dit soort vragen. Het kerkelijk wetboek definieert de term hogere overste, maar hierop kunnen praktische uitzonderingen gemaakt worden. Wanneer een provincie omgevormd wordt naar een huis zullen we hiervoor praktische oplossingen moeten zoeken. Dit soort onderwerpen heeft de aandacht van de KNR.
- *Kan er nog commentaar gegeven worden op het Draaiboek Voltooiing?*
De heer Boesten geeft aan uiteraard open te staan voor verbeterpunten. Juist de inbreng van de gebruikers is zeer waardevol.
- *De BC staat niet heel positief tegenover vernieuwingen in de kerk. Kunnen er toch giften gegeven worden aan organisaties als de Mariënburgvereniging?*
Deze beslissing is aan het religieuze instituut zelf. Ze zijn autonoom in hun giftenbeleid.
- *Gewezen wordt op de Guidelines Diocesane Congregaties. Deze zijn door de BC en de KNR opgesteld en door Rome van toepassing verklaard. Deze Guidelines gelden wanneer een religieus instituut niet meer in staat is een bestuur te vormen. De verwachting is dat deze Guidelines ook voor religieuze instituten van pauselijk recht zullen gaan gelden.*
De heer Boesten antwoordt dat de Guidelines inderdaad zijn vastgesteld, maar voor een periode van vijf jaar ad experimentum. Hij verwacht dat Rome deze Guidelines ook in andere landen zal gebruiken. Het is echter maar zeer de vraag of ze ook voor religieuze instituten van pauselijk recht zullen gaan gelden. Er zijn namelijk fundamentele verschillen tussen beide soorten instituten. Overigens zijn er twee soorten Guidelines. Die voor de bestuurbaarheid van religieuze instituten van diocesaan recht en die voor het beheer van de goederen, de Guidelines for the Administration of the Assets.

De heer Peters dankt de heer Boesten voor zijn toelichting op het Draaiboek Voltooiing.

9. Presentatie Donatus over productvarianten en online omgeving

De heer Peters geeft het woord aan de heer Simon Kadijk, directeur van Donatus. Samen met de heer Eric van Grieken, senior relatiebeheerder, licht hij de nieuwe mogelijkheden voor de leden van Donatus toe. Dit gebeurt aan de hand van de middenpagina van de uitgedeelde brochure. In januari 2017 zal een aantal zaken veranderen. Dit komt door:

1. De in Zwitserland gevestigde herverzekering dochter van Donatus, Dona Re, is opgeheven. Hierdoor is een groot vermogen teruggevloeid naar Donatus. Dit heeft gevolgen voor de ledenrestitutie.
2. Net als op de pensioenfondsen, wordt ook op de verzekeringsmaatschappijen toezicht gehouden door de overheid. De pensioenfondsen dienen een dekkingsgraad van 105% te hebben; voor de pensioenfondsen geldt een solvabiliteitsratio van 130%. Donatus zit hier ruim boven met een solvabiliteitsratio van 220%.
3. Er is een andere verzekeraar, Claeren, actief in hetzelfde segment als Donatus. Donatus moest hier een passend antwoord op geven.

Ledenrestitutie

Donatus werkt met een bruto premie en ledenrestitutie. Het verschil hiertussen is de netto premie. In de afgelopen jaren is gemiddeld een restitutie van 40% gegeven. Door de gewijzigde omstandigheden zal deze restitutie hoogstwaarschijnlijk oplopen naar gemiddeld 45%.

Contractduur

Tot en met 1983 werd gewerkt met jaarcontracten. De R.K.-Kerkprovincie gaf aan liever met langere contracten te werken. Daarom is toen gekozen voor tien-jaarscontracten. Hierbij werd 10%

korting gegeven. Een contract van tien jaar is niet meer van deze tijd en zal niet meer worden aangeboden. Er kan nu gekozen worden uit één, drie of vijf jaar. Tien jaar is ook nog mogelijk maar bij vijf jaar heeft u al dezelfde kortingen. Verzekerden die meer dan tien naar aaneengesloten een polis hebben gehad hebben recht op trouwe leden korting. Alle verzekerden krijgen een inlogcode waarmee ze in kunnen loggen op 'Mijn Donatus'. Hier kunnen ze aangeven gebruik te willen maken van de trouwe leden korting. Wanneer ze dit niet doen, vervalt de korting. Verzekerden die tussentijds een verzekering beëindigen vanwege bijvoorbeeld verkoop van het pand hebben uiteraard ook recht op deze korting en kunnen de verzekering met een geldige reden boetevrij tussentijds opzeggen.

Eigen risico

Tot nu toe werkte Donatus niet met een eigen risico. In 1990 zijn echter twee enorme stormen geweest die extreme schades hebben veroorzaakt. Herverzekeraars hebben toen de premie verhoogd omdat er geen eigen risico gevraagd werd. Daarom is nu gekozen voor een eigen risico bij stormschade. Deze bedraagt € 750 per gebouw per gebeurtenis. Op vrijwillige basis kan gekozen worden voor een verhoogd eigen risico om zo de premie te drukken.

Vorkconstructie.

Deze constructie is interessant voor parochiebesturen die meerdere gebouwen in bezit hebben. Wanneer er één van de gebouwen afbrandt is het niet zeker of dat gebouw wel herbouwd dient te worden. Met de vorkconstructie verzekert je niet de volledige herbouwwaarde. Bij deze constructie is geen sprake van onderverzekering en levert een korting van de premie op. Een vorkconstructie is alleen mogelijk bij een herbouwwaarde van meer dan drie miljoen euro.

Mijn Donatus

Na inloggen kan de contractduur, het eigen risico en het eventueel gebruik maken van de vorkconstructie worden aangegeven. Het is van belang voor 1 december 2016 de contractduur aan te geven, de overige zaken kunnen later nog aangepast worden.

De volgende vragen worden gesteld c.q. opmerkingen worden gemaakt:

- *Is het mogelijk om een vorkconstructie te nemen bij de verzekering van een (rijks)monument? Hiervoor geldt toch een herbouwverplichting?*
Dit is een misverstand. Er staat niet in de wet dat je verplicht bent een monument te herbouwen. Sterker nog, je kunt een monument volledig herbouwen; het zal altijd een replica worden die niet teruggedraagt wordt op de monumentenlijst. Je kunt na een aanzienlijke schade dus altijd zelf beslissen of je (deels) herbouwt of afbreekt. Bij afbraak is een sloopvergunning vereist en wanneer je beslist tot herbouw, dan is altijd een bouwvergunning nodig en zal advies ingewonnen moeten worden bij de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed. Deze instantie adviseert slechts en het advies mag, gemotiveerd, terzijde gelegd worden.
- *Is een combinatie van een vorkconstructie en een eigen risico verstandig?*
Deze combinatie is mogelijk. De kortingspercentages kunnen overigens niet bij elkaar opgeteld worden; ze dienen over elkaar heen gelegd te worden. Bij een vorkconstructie neem je een risico aan de bovenkant; bij een eigen risico aan de onderkant omdat je kleine schades voor je eigen rekening neemt. Het eigen risico geldt per schadegeval en niet per jaar.
- *Het eigenrisicodragerschap WGA (Werkhervatting Gedeeltelijk Arbeidsgeschikten) is gewijzigd. Bij een loonsom van minder dan € 300.000 kan overwogen worden het risico over te dragen aan het UWV gezien het lagere premiepercentage. Voor een loonsom boven dit bedrag is het premiepercentage bij het UWV gedeeltelijk afhankelijk van de eigen ziektegevallen bij Nationale Nederlanden is dit een vast percentage. Donatus zal iedereen hierover persoonlijk benaderen met een advies op maat.*

10. Materieel erfgoed en actualiteiten

De heer Peters geeft het woord aan de heer Jeroen Crajé, financieel-economisch stafmedewerker. Hij laat aan de hand van een PowerPoint presentatie (zie bijlage 7) het onderwerp materieel erfgoed en enkele actualiteiten de revue passeren.

Sheets 4 + 5

Het onderwerp materieel erfgoed heeft veel raakvlakken met hetgeen de heer Boesten zojuist verteld heeft. Een religieus instituut dient een materieel testament op te stellen. Hierin wordt het beleid beschreven omtrent onroerend goed, roerende goederen, archief, begraafplaats en giftenbeleid. De meeste religieuze instituten weten hun weg wel te vinden naar het Catharijneconvent voor de inventarisatie van hun roerende goederen en naar St. Agatha voor het archief.

Sheet 6

Het is van belang om tijdig beleid te formuleren ten aanzien van de kloosterbegraafplaats. De Stichting Beheer Begraafplaatsen Religieuze Instituten (SBBRI) kan hierbij behulpzaam zijn. Na een aanloopperiode waarin de SBBRI zich heeft georiënteerd is er nu een checklist beschikbaar die bij de KNR opgevraagd kan worden. Deze checklist kan gebruikt worden om binnen het bestuur van het religieuze instituut te spreken over het beleid inzake de kloosterbegraafplaats. Uiteraard kan de SBBRI besturen ook van advies dienen.

Sheet 7

Voor het giftenbeleid is een drietal zaken van belang:

- Wat is beschikbaar?
- Waaraan willen we geven?
- Op welke termijn en voor welke periode?

Sheet 8

In het Beleggingsfonds CMC / KNR kan bestemd vermogen voor buitenlandse entiteiten van het religieuze instituut worden ondergebracht. Voordelen zijn:

- Het vermogen wordt veilig in Nederland beheerd.
- Er zijn lagere kosten voor vermogensbeheer.
- Er is geen BTW verschuldigd op de kosten voor vermogensbeheer.

Bij de KNR is een informatiefolder beschikbaar over dit fonds.

Sheets 9 - 14

- Het Bestemmingsfonds Gemeenschappelijke Belangen Religieuzen (GBR) is op de Algemene Vergadering van de KNR goedgekeurd, maar het bestaan van dit fonds is nog niet breed bekend. Het fonds bestaat uit drie onderdelen:
 - ✓ Het oormerken van de gelden door het religieuze instituut.
 - ✓ Het beheren en besteden van de gelden door een commissie Beheer & Besteding.
 - ✓ Uitvoering door de uitvoeringsinstanties.
- Het oormerken van de gelden gebeurt door het opmaken van een individuele overeenkomst waarin wordt vastgelegd:
 - ✓ Het bedrag dat beschikbaar wordt gesteld.
 - ✓ De bestemming van de gelden.
 - ✓ De looptijd van de overeenkomst.
- Het beheren en besteden van de gelden gebeurt door een commissie Beheer & Besteding:
 - ✓ Voor deze commissie is een reglement opgesteld met de taken en de bevoegdheden.
 - ✓ De gelden worden belegd op basis van een beleggingsstatuut.
 - ✓ Er wordt toezicht gehouden door een accountant, de FKR en het Bestuur KNR.
 - ✓ Alleen de werkelijke kosten worden in mindering gebracht op de beleggingsresultaten; er worden geen bureaunkosten in rekening gebracht.

- De uitvoering gebeurt door uitvoeringsinstanties zoals PIN, KOS en AMA. Er wordt jaarlijks verantwoording afgelegd over de besteding.

De heer Moulen Janssen merkt op dat je beter van solidariteitscommissies dan van uitvoeringsinstanties kan spreken.

Sheet 15

- Het Rechtspositiereglement (RR) van de KNR is gebaseerd op de cao Verpleeg- en Verzorgingshuizen en Thuiszorg (VVT). Het overleg was door de werkgevers opgeschort maar inmiddels weer vlot getrokken. Het lijkt erop dat op 5 oktober 2016 een akkoord bereikt zal worden. Wanneer dit het geval is zal de Werkgroep Rechtspositiereglement (WRR) de wijzigingen in het RR doorvoeren.
- Eigenrisicodragerschap WGA. Hierover zou voor 1 oktober 2016 een beslissing genomen moeten worden. Blijkbaar kan dit nog later en zal Donatus alle leden hierover persoonlijk benaderen.
- Met de RDW wordt gekeken of in de toekomst het RSIN nummer gebruikt kan worden.
- Over de wijzigingen AOW is niets nieuws bekend. De wetswijziging gaat 1 januari 2018 in. Wellicht levert een nieuwe regering nog wijziging of uitstel op.
- Twee weken geleden is overleg gevoerd met de Belastingdienst over de ANBI. De aansluiting op het adressenbestand van de Belastingdienst is gerealiseerd, maar we constateren nog veel fouten. Hier wordt nog een keer naar gekeken; uitgangspunt is ons ANBI-register.
- Op Prinsjesdag is een aantal maatregelen afgekondigd. Hier zaten geen grote wijzigingen bij. Wel zal gekeken worden of het onderwerp energietransitie gekoppeld kan worden aan Laudato Si'.
- Het onderhoud van monumenten is aangescherpt. Voorheen hoefde een kerk die niet meer gebruikt werd maar heel beperkt onderhouden te worden. In de Erfgoedwet is nu echter een instandhoudingsplicht opgenomen waardoor gemeenten eigenaren van monumenten kan aanspreken op het onderhoud van het monument. Dit zal in de volgende FKR-mailing nader toegelicht worden.
- PriceWaterhouseCoopers heeft al eerder aangegeven geen religieuze instituten meer als klant te willen. Nu stopt ook Deloitte als accountant voor religieuze instituten. Ze gaan zich richten op de grotere klanten. Kleine klanten kosten verhoudingsgewijs te veel tijd. De KNR zal naar alternatieven zoeken en een advies uitbrengen.

11. Sluiting

Br. Leonardo van Dijk sluit op zijn eigen wijze deze studiedag af (bijlage 8).

Mij opdracht om deze studiedag af te sluiten, heeft een contradictie in zich die doorklinkt in de bijdragen van de zes inleiders van COR, PIN, KAR en FKR. Een studiedag die de bedoeling heeft om te groeien in de fase van de Voltooiing, naar Besturen en Beheren in de opdracht van de KNR. De door de inleiders gepresenteerde visies en standpunten gaan volgens mij over de vragen:

- Zijn we grijs en we wijs genoeg?
- Leven we met aandacht voor anderen?
- Wat koop ik er voor? Zorgmantels!
- Hoe is de liefdadigheid transparant en communicatief?
- Welk Voltooiingsdraaiboek is nodig?
- Welke flexibiliteit, maatwerk en verantwoordelijkheid is nodig?

De inhoudelijke kern van studiedag lijkt mij te zijn:

- Niet stilstaan.
- Een brug van Voltooiing willen zijn naar nieuw perspectief en vooral lopend en bewegend als erflaters en grensgangers in 'Omzien naar Toekomst'.

- Toekomst met perspectief zichtbaar in interactie, routes en bijdragen.
- Kijk en handel ook Inter-religieus bij overdracht van materieel erfgoed.

U weet ‘iets wordt ontvangen naar het zijn van de ontvanger’. Wat ik in mijn afsluiting probeer samen te vatten, heeft dus van alles te maken met hoe en wat ik heb gevoeld, beluisterd, gehoord en beleefd. Het blijkt dat het belangrijkste in communicatie is, horen wat niet gezegd wordt.

Prof. Tinie Kardol – ‘Wie het weet mag het zeggen’ en ‘Zijn we grijs genoeg’

Hoe deze zeer algemene op de gemeenschap gerichte inleiding van professor Kardol samen te vatten? Waar hij spreekt over:

- Bestuurders in wetenschap en in praktijk.
- Vergrijzingsvoorzieningen en gehoor- en gezichtsandoeningen.
- Mobiliteit, geboortecijfers en levensverwachting.
- Aandoeningen en eenzaamheid en de vijf gevolgen.
- Bio-gerontologie.

Prof. Kardol stelt dat we leven in een boeiend tijdperk, wetend dat boeiend niet kan zonder bloedend. Niet alleen omdat we biologisch en met storingen steeds ouder worden, met de kans dat we de boventoon gaan voeren, zoals 50 Plus, in de persoon van Henk Krol, die dat zo graag wil. Maar ook omdat de huidige geneeskunde en hersenbehandelingen blijkbaar zover zijn of worden ontwikkeld dat het lijkt alsof er geen gezond mens meer over is. Zijn we voorbereid op ouder-worden en kwetsbaarheid? Technisch, maatschappelijk met infra? Uit de openbare rede van Prof. Kardol (9 juni 2011) en zijn bijdrage op deze studiedag blijkt van niet. En hij noemt punten als besturen, mobiliteit, ouderdomsziekte, geboortecijfers en levensverwachtingen en het DNA-onderzoek in muizen die over het scherm flitsen. Is het gevolg van een vergrijzende samenleving en geïndividualiseerde samenleving? Terwijl de verouderde grijze groep religieuzen nog lang niet de individualiserende gevoelens en ervaringen dagelijks opdoet van Twitter, Facebook, YouTube; waar ‘zorgen voor elkaar’ vooral betekent zorgen dat je in de sociale media mee komt. Als het zorgen voor de medemens in de ‘genen’ van religieuzen verankerd is, zoals bij Prof. Kardol zijn voetbalgenen actief zijn in topklasse, ligt dan niet de vraag op tafel hoe KNR dat immaterieel erfgoed overdraagt? Hij vraagt daarvoor bij voltooiing aandacht voor infrastructuur, solidariteit, leren over fysieke aandoeningen, dementie en hersenstructuur en doet een beroep op onbaatzuchtigheid. Dit wordt in het frequente ‘COR-nieuws Ouderenzorg Religieuzen’ in overdrachtelijke zin gedaan.

Mevrouw Marie-Louise Luijbregts over nalatenschap – ‘Leven we met aandacht?’

Vanuit de Franciscus-visie vertelt zij hoe in de Congregatie middels gesprekken over nalatenschap de zusters zijn gekomen tot een moreelkompas. Met aandacht zoals dat geduid wordt en plaatsvindt in de overdracht van Religieuze nalatenschap waar mevrouw Luijbregts in het COR-Nieuws van augustus – en in haar presentatie vandaag – over spreekt met de door haar gekozen invalshoeken:

- Moet er over leven worden nagedacht?
- Vraagt Voltooiing aandacht over bestuurbaarheid, zorg tot de laatste is begraven en vastgoed verkocht?
- Is de rol van religieuzen uitgespeeld?

Maar wat blijkt: de juridische – niet-religieuze – rechtsopvolgers/ bestuurders van Congregaties nemen de van de religieuzen overgenomen mens- en maatschappijvisie op ‘levensloopbestendig’ leven op zich en vormen de nieuwe krachtbronnen. Zelfs ambassadeurs. Dat laat zij zien in haar presentatie, met als kern de levensvragen die per definitie gaan over armoede en duurzaamheid, over burgerzin en dus ontwikkelingshulp. Ze noemt OMO, Basisonderwijsmethodes, Pedagogische Academie, ontwikkeling van apps en websites, waarbij blijkt dat de wereld en daarin het denken en doen van Franciscus nog steeds actueel is. ‘Waar wijsheid beter is dan vroomheid’. Waarbij de levensvraag, te weten het oog hebben voor een ander, ook in het voltooiingsproces van religieuze instituten als vanzelf de vier andere levensvragen oproept en tot gevolg moeten hebben. Waar problemen geen stoptekens zijn maar wegwijzers (COR-Nieuws). En zij geeft aan dat het wel terdege zin heeft om immaterieel erfgoed van onze Congregaties in kaart te brengen.

De heer Antoon van der Steen – ‘Wat koop ik ervoor?’ ‘Voor wat hoort wat!’

De heer Van der Steen kijkt naar de Deo-Stichting, noemt de spanning tussen kijken met een ‘lekenoog’ en een ‘religieus oog’ en stelt vragen rond thuiszorg, ambulante verpleging, roeping. Zijn bijdrage maakt duidelijk dat het niet gaat om de juiste antwoorden, maar om het stellen van de juiste vragen. Volgens de heer Van der Steen en mevrouw Luijbregts is kenmerkend voor religieuze instituten hun cultureel erfgoed in onderwijs, zorg, welzijn, ontwikkeling, ontstaan op initiatief van stichters(essen) in hun tijd en situatie (al dan niet heilig verklaard, door welke bizarre omstandigheden dan ook). Daarbij zijn er vragen rond inkomsten, controle, regime, roeping, argwaan, ‘voor wat hoort wat!’. Natuurlijk was er institutioneel winstbejag, niet op persoonlijke titel maar wel op omvang, grootte, bekendheid, belangrijkheid, roem en eer. We weten uit ervaring: armoede is niet met geld te koop. Ook de door de heer Van der Steen genoemde soort ‘winstbejagprocessen’ zijn te verklaren uit evolutie met als kern: instinct op lijfsbehoud en instandhouding waarbij patroonherkenning en empathie positieve effecten zijn welke tot groei en ontwikkeling kunnen leiden. De mantel-, thuiszorgzorg- en roepingsvragen van Antoon zijn evolutievragen, deels al beantwoord in de zorgmantels van Spinoza, Erasmus en Teilhard du Chardin, antwoorden die hij, zeer terecht, een meer actueel perspectief wil geven. Extra in nieuwe kansen en waardering in zingeving van leven en eigen initiatief. En wat hij ons voorlegt, leert ons hoe om te gaan en verder vorm te geven aan de PIN – COR – KAR – FKR- koepel ‘Besturen en Beheren’, niet alleen van religieuze instituten maar ook van de KNR.

De heer Rogier Moulen Janssen – impressie en beoordeling KNR-commissie PIN

De heer Moulen Janssen laat in zijn impressie en beoordeling zien hoe PIN in haar geschiedenis niet heeft willen storen tijdens het eten. Hoe PIN meer strategisch is dan de overheid en hoe PIN de werkwijze van liefdadigheid vorm geeft in transparantie en communicatie. Over hoe vermogen te verwerven en je van bidden niet rijk wordt. Geld ligt op straat, maar je moet wel bukken. En hij laat zien hoe PIN rondkijkt. Los van de vraag hoe ik het moet duiden als Rogier zegt: ‘God is de gever!’. In zijn sheets laat hij zien hoe helder de doelstellingen van het PIN-fonds zijn in noodlening, educatie, onderzoek, nieuwe kennis en wetenschap, welke criteria bij projectbeoordeling op tafel liggen en dat evaluatie plaatsvindt. Volstrekt open en betrouwbaar. En al weten wij dat er wel zeker onbetrouwbare fondsen zijn, gericht op ego en op een mooi naam en niet op de PIN-strategie zoals in de negen expliciet getoonde modelfondsen betrouwbaarheid troef is en in de getoonde film Rogier driemaal verklaringen geeft. De stelling: geld is de beste zeep, het wist de smerigste vlekken uit, geldt niet voor de PIN-strategie. Uit zijn bijdrage blijkt ook dat PIN goed is in het kunnen Besturen en Beheren, in de wijze van samenwerking met de 50 genoemde andere fondsen en zelfs met de burgermeester van Amsterdam. Dat alles geeft een goed perspectief voor de verdere inhoudelijke koepel-samenwerking van PIN met COR-KAR en FKR.

De heer Tom Boesten – Draaiboek Voltooiing en de Wijsheid van de Prediker

De vorige inleiders spraken al over aspecten van het voltooiingsproces. De KNR zet het in haar Beleidsplan 2016 – 2020 met als kern:

- Vergrijzing = Voltooiing
- Vergroening = Open staan voor tekenen des tijds.

En in zijn bijdrage noemt de heer Boesten juridische en canonieke aspecten van het Draaiboek Voltooiing. Maar vergis u zich niet. Voltooiing is niet het einde. Voltooiing is het begin van een nieuw tijdperk, die afsluiting van een fase vraagt. *Elk einde in de geschiedenis is noodzakelijkerwijs een nieuw begin.* Ook dat blijkt uit de bijdragen van de heren Kardol en Van der Steen en mevrouw Luijbregts en de door de heer Crajé genoemde punten in de KNR-studie ‘Religious Governance’. Vanzelf heeft voltooiing in-zich aspecten van charisma, status, huisvesting / financiën en externe ondersteuning. De heer Boesten duidt op de verschillen diocesaan (relatie bisschop) en Romeins (Vaticaan). Elke fase van geschiedenis, van cultuurontwikkeling en evolutie heeft een andere charisma- invulling; niets blijft, alles verandert in zichzelf. Dat zal ook gelden voor het PIN-perspectief. Immers schoonheid ontstaat door de zuivering van overtolligheid. De RK-Kerk heeft veel status ontwikkeld, (lees de cultuurgeschiedenis van de Middeleeuwen van Herman Pley). Het Wetboek van Canoniek recht staat vol met die status. Het is treurig dat er blijkbaar nog

steeds actuele statusgevechten interkerkelijk plaatsvinden (in Vaticaan, in Bisschoppenconferenties in diverse landen), hopelijk niet tussen religieuze instituten en binnen de KNR. Dat huisvesting aandacht moet krijgen, is het gevolg van het feit dat – om ‘geestelijk’ te denken, te voelen en te leven – een lichaam nodig is, dus licht, energie, bescherming en uiteraard evolutie en dus veel zorgen. Zoals gezegd voltooiing is sluiting om te veranderen, iets nieuws te volgen. Dat innerlijk veranderen vraagt extern gehoor, immers zonder inzet geen muziek. Het vraagt creatieve ideeën, die via ons onderbewustzijn bewust moeten gaan opborrelen ook in het gegeven van ‘Patrimonium Stabile’. Aan de heer Boesten worden vragen gesteld over:

- Giftenbeleid en hoe vastleggen in testament.
- Kapittelstukken, constituties en besluiten en de canonieke waarde daarvan.
- Zorg voor archief.
- Definitieve draaiboek, ervaringen gebruiken en de cursus Canoniek Recht.

Donatus

Aan alle aanwezigen wordt ter plekke de brochure: ‘Nieuwe mogelijkheden voor leden Donatus’ uitgereikt en wordt achtereenvolgens behandeld en toegelicht het op pag. 6 en 7 gestelde:

- Contactduur.
- Eigen risico.
- Vorkconstructie.

Nadrukkelijk worden hiervan de nieuwe mogelijkheden verklaard en besproken, met name de Vorkconstructie en het predicaat ‘Mijn Donatus’. Maar Donatus komt toch van ‘Doneren’? Dat is toch geven? Voor deze studiedag is het onmogelijk die nieuwe situatie 2017 samen te vatten dan alleen in de gepresenteerde begrippen als:

- Breed perspectief, geen mist, betrouwbaar en degelijk.
- Tijden veranderen: sluiten of herbestemmen?
- Nieuw aanbod, nieuwe oplossingen, kortingen en restitutie.

Donatus blijkt het Bijbelsbegrip waar te maken: Rentewinst op geld en goederen is duivelachtig. Dus reken op Donatus!!

De heer Jeroen Crajé – Materieel erfgoed (maar zonder winstoogmerk)

De heer Crajé geeft actuele informatie over stand van zaken rond onroerend goed, archief, giftenbeleid, kloostergravenbeleid met checklist. U weet het enige verschil tussen een groef en een graf is de diepte. Kort wordt toegelicht:

- CMC voor een bestemd-vermogen-beleid; veilig en met lage kosten.
- GBR met oor-kenmerken, beheerd door de commissie met overeenkomsten, statuten en Toezicht en de rol daarbij voor AMA – KOS – PIN.
- De actualiteit van Rechtspositiereglement – RWD – AOW – ANBI – monumenten en accountantscontrole en zelfs Prinsjesdag. Ik neem aan dat hij daarbij niet bedoelt de opening van de verkiezingsstrijd, maar dat hij duidt op de noodzaak van de KNR om met Bezieling en onder Binding – Willens en Wetens, Wikkend en Bewegend te Besturen en Beheeren in het perspectief van de vijf KNR-V’s, te weten:
 - ✓ Vrijheid;
 - ✓ Veiligheid;
 - ✓ Verantwoordelijkheid;
 - ✓ Vaardigheid;
 - ✓ Vertrouwen.

Br. Van Dijk dankt de aanwezigen op deze studiedag voor hun betrokkenheid en inbreng en wenst iedereen een behouden thuisreis.

Nita van Bergen
17 oktober 2016